

Wypowiedź argumentacyjna – karta pracy ze wskazówkami dla ucznia

Temat wypowiedzi argumentacyjnej:

Problemy wewnętrzne ZSRS były jedną z głównych przyczyn upadku komunizmu w Europie. Zajmij stanowisko wobec podanej tezy i je uzasadnij, uwzględniając w argumentacji aspekty polityczny, społeczny i gospodarczy.

Sporządź plan wypowiedzi argumentacyjnej.

CZĘŚĆ WSTĘPNA

Krok 1.

Napisz, co oznacza pojęcie *komunizm* w kontekście europejskim, a następnie wyjaśnij, na czym polegał upadek komunizmu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

We wstępie należy zinterpretować tezę z tematu, czyli wyjaśnić, co znaczą zawarte w niej pojęcia. W tym celu:

- wyjaśnij pojęcie komunizmu w kontekście europejskim, wskazując na jego tożsamość z blokiem wschodnim;
- określ przywódczą rolę ZSRS w tym bloku;
- wytłumacz, na czym polegał upadek komunizmu (rozpad bloku wschodniego) w powojennej Europie.

Krok 2.

Określ ramy czasowe i terytorialne rozpadu bloku wschodniego.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Podanie czasu i miejsca wydarzeń opisywanych w wypracowaniu z historii jest konieczne.

Określ:

- jakie wydarzenia składały się na rozpad bloku wschodniego oraz kiedy następowały;
- wymień państwa, w których kolejno podejmowano walkę o obalenie ustroju komunistycznego i uniezależnienie się od ZSRS.

Co powinna zawierać praca ucznia? – szczegółowe wytyczne dla nauczyciela

Zadanie	Szczegółowe treści wypowiedzi argumentacyjnej
Krok 1.	Uczeń tłumaczy, co oznacza pojęcie <i>komunizm</i> w kontekście europejskim, oraz wyjaśnia, na czym polegał upadek komunizmu w Europie (rozpad bloku wschodniego). Komunizm w Europie to uproszczone określenie dla powstałego po II wojnie światowej bloku wschodniego. Blok wschodni powstał za sprawą ZSRS, który na terenach wyzwolonych przez siebie spod niemieckiej okupacji bądź rządów ugrupowań pronazistowskich popierał ruchy komunistyczne, niekiedy wręcz je tworzył i pomagał im przejąć władzę. W efekcie państwa te stawały się komunistyczne (na wzór sowiecki, czyli niemal w każdej sferze: ustroju, gospodarce, stosunkach społecznych, a nawet kulturze). Ścisłe współpracowały z ZSRS, m.in. podporządkowując swoją politykę gospodarczą i zagraniczną interesom Związku Sowieckiego oraz bloku, np. uczestniczyły w toczącej się zimnej wojnie z blokiem zachodnim, któremu przewodziły USA. Kres komunizmu w Europie nastąpił wraz z rozwiązaniem instytucji spajających państwa członkowskie bloku wschodniego (RWPG, Układu Warszawskiego) oraz likwidacją ZSRS, dominującego w bloku. Wydarzenia te poprzedził narastający kryzys gospodarczy w ZSRS oraz pozostałych krajach bloku, który zaczął się ponad dekadę wcześniej.
Krok 2.	Uczeń określa ramy czasowe i zakres terytorialny ciągu wydarzeń, których skutkiem był upadek komunizmu w Europie. Komunizm w Europie upadł na początku lat 90. XX w., gdy doszło do rozwiązania RWPG (czerwiec 1991 r.), Układu Warszawskiego (lipiec 1991 r.) oraz likwidacji ZSRS (grudzień 1991 r.). Wydarzenia te poprzedził długotrwały kryzys gospodarczy w ZSRS i krajach satelickich (należących do bloku wschodniego), który nasilił się na początku lat 80. XX w. w związku z rosnącymi kosztami wyścigu zbrojeń między blokiem wschodnim a zachodnim oraz wojny w Afganistanie prowadzonej przez ZSRS. Kluczowe były także protesty społeczne w niektórych krajach bloku, a następnie przemiany demokratyczne, które doprowadziły do likwidacji monopolu rządów komunistycznych – najwcześniej w Polsce w 1989 r., a potem w pozostałych krajach w 1990 r. w następstwie Jesieni Narodów: na Węgrzech, w Czechosłowacji, Rumunii i Bułgarii. NRD przestała być państwem komunistycznym w wyniku połączenia z RFN w 1990 r.
Krok 3.	Uczeń zarysowuje tło wydarzeń historycznych, wskazując na źródła upadku komunizmu w Europie w ideologii i rządach komunistów: – u podstawy rządów w państwach bloku wschodniego, zwłaszcza w ZSRS, leżało przedmiotowe traktowanie społeczeństw oraz narodów, ograniczenie im praw i ich pełne podporządkowanie ideologii komunistycznej oraz wykorzystanie w celu realizacji jej założeń; – rządy opierały się na terrorze, służącym do zastraszenia i eliminowania niepodporządkujących się jednostek, a nawet całych grup społecznych, etnicznych czy nacji; – centralnie sterowane gospodarki planowe w krajach bloku wschodniego znajdowały się w stanie permanentnego kryzysu i były zacołane, co skutkowało niskim standardem życia ich mieszkańców; – kraje bloku wschodniego były w pełni uzależnione od ZSRS i zmuszone do współfinansowania zimnowojennej polityki ZSRS.
Krok 4.	Uczeń określa, czy popiera tezę, czy się z nią nie zgadza. Pisze np.: „Zgadzam się z tezą, że problemy wewnętrzne ZSRS były jedną z głównych przyczyn upadku komunizmu w Europie”, „Nie zgadzam się z tezą, że problemy wewnętrzne ZSRS były jedną z głównych przyczyn upadku komunizmu w Europie. Uważam, że...”. Uczeń może również zająć stanowisko niejednoznaczne (ale – co ważne – w kroku 6. musi już konkretnie opowiedzieć się za tezą lub przeciw niej). Może wówczas napisać:

	„Uważam, że niezwykle trudno jest zająć jednoznaczne stanowisko wobec tezy, że to właśnie problemy wewnętrzne ZSRS były jedną z głównych przyczyn upadku komunizmu w Europie. Postaram się przywołać argumenty i sformułować opinię...”.
Krok 5.	Uczeń szczegółowo prezentuje swoje stanowisko za pomocą poprawnie merytorycznie dobranych argumentów oraz przykładów. <u>Proponowane argumenty wraz z przykładami za tezę:</u> a) nieracjonalne założenia ekonomiczne centralnie sterowanej gospodarki planowej w ZSRS powodowały narastanie kryzysu niewydolnej gospodarki, co podkopywało podstawy funkcjonowania państwa, które stało na czele komunistycznego bloku wschodniego (<u>aspekty polityczny i gospodarczy</u>); b) spotęgowanie kryzysu gospodarczego na początku lat 80. XX. wskutek ciągłego wzrostu kosztów wyścigu zbrojeń oraz wojny w Afganistanie prowadzonych przez ZSRS doprowadziło do zapaści ekonomicznej, drastycznego ograniczenia możliwości finansowania dalszych działań zimnowojennych, a tym samym roli rządzących komunistów (<u>aspekty polityczny i gospodarczy</u>); c) sprawowanie funkcji sekretarza generalnego KC KPZR przez Jurija Andropowa (1982–1984) oraz Konstantina Czernienkę (1984–1985) spotęgowało kryzys w ZSRS; rządy pierwszego były krótkotrwałe i nieudolne (borykał się z problemami zdrowotnymi); rządy drugiego, również krótkotrwałe, nie przyniosły żadnych zmian na lepsze – ze względu na zaawansowany wiek i przynależność do partyjnego betonu, który z niechęcią odnosił się do jakichkolwiek reform; a były one niezbędne, by rozwiązać nasilające się problemy gospodarcze, usprawnić zarządzanie ogromnym państwem zmagającym się z wieloma problemami społecznymi (np. powszechną korupcją, alkoholizmem) i mających zapobiec jego rozkładowi (<u>aspekty społeczny i polityczny</u>); d) <i>pierestrojka, głasnost</i> oraz <i>uskorienije</i> – program reform społeczno-gospodarczych Michaiła Gorbaczowa (który od 1985 r. na czele ZSRS jako sekretarz generalny KC KPZR); celem reform nie była rezygnacja z systemu komunistycznego w ZSRS, a jedynie przebudowa skostniałych struktur oraz unowocześnienie komunistycznej gospodarki tak, aby państwo mogło wyjść z pogłębiającej się zapaści (<u>aspekty polityczny i gospodarczo-społeczny</u>); skutkami prowadzenia polityki przebudowy były: – zainicjowanie procesu przemian własnościowych w ZSRS, prowadzących do grabieży majątku narodowego przez nieuczciwe prywatyzacje, których beneficjentami zostawali partyjni aparatczycy, stopniowo stający się nową siłą polityczną; – osłabienie reżimu komunistycznego, co umożliwiło społeczeństwu uczestniczenie w dyskusjach o państwie; zaczęły się konsultacje, tworzenie ruchów społeczno-politycznych i manifestacje w republikach związkowych, np. w 1987 r. wybuchł pierwszy protest na Litwie, którego uczestnicy nie zostali aresztowani; z czasem – w związku z pogarszającą się sytuacją polityczno-gospodarczą – podjęto także rozmowy z przedstawicielami republik związkowych na temat modyfikacji formy federacji ZSRS; snuto plany podpisania nowego układu związkowego zwiększającego autonomię republik; a ostatecznie (pod koniec grudnia 1991 r.) doprowadzono do likwidacji ZSRS w wyniku spisku przywódców republik związkowych Rosji, Ukrainy i Białorusi (spotkanie na początku grudnia 1991 r. w Wiskulach na Białorusi, na skraju Puszczy Białowieskiej); – osmielenie się wielu narodów wchodzących w skład ZSRS do podjęcia działań na rzecz zwiększenia samodzielności i ostatecznie osiągnięcia niepodległości: uchwalanie deklaracji suwerenności państwowej (np. w 1988 r. Estonia, w 1989 r. Litwa); ogłaszanie niepodległości, najwcześniej na Litwie w 1990 r., w 1991 r. w Gruzji (kwiecień), Estonii (sierpień), Łotwie (sierpień), co było poprzedzane referendumami niepodległościowymi (wiosną 1991 r.: w Estonii, Łotwie i Gruzji) lub potwierdzane przez ważne organy państwowe (w lutym 1991 r. na Litwie); – zainspirowanie się komunistycznych przywódców niektórych państw bloku wschodniego do naśladowania Gorbaczowa, np. w Polsce od końca 1985 r. ekipa rządząca pod kierunkiem

Wojciecha Jaruzelskiego ośmieliła się myśleć o scenariuszu reform systemu politycznego i ekonomicznego, choć początkowo tylko jako jedyne sposoby na uniknięcie kolejnego wybuchu społecznego niezadowolenia; w 1986 r. ogłosiła amnestię dla więźniów politycznych, w 1987 r. opracowała program reform gospodarczych, a w 1988 r. rozpoczęła rozmowy z opozycją solidarnościową, co doprowadziło do obrad Okrągłego Stołu w 1989 r. i podzielenia się władzą z opozycją w tym samym roku w wyniku wyborów czerwcowych; podobnie było na Węgrzech w otoczeniu tamtejszego przywódcy komunistycznego Károlya Grósza, który zapoczątkował radykalne reformy gospodarcze, a w 1989 r. przyjęto w tym państwie ustawę wprowadzającą swobodę stowarzyszania się i demonstrowania.

Proponowane argumenty wraz z przykładami przeciwko tezie:

a) nieracjonalne założenia ekonomiczne centralnie sterowanej gospodarki planowej nie tylko w ZSRS, lecz także w pozostałych krajach bloku wschodniego (funkcjonujących na wzór ZSRS) powodowały narastanie kryzysu gospodarczego w tych krajach, w zasadzie permanentnie występującego w krajach komunistycznych; kryzys ten:

– zagrażał podstawom funkcjonowania państw i pogłębiał ich zacofanie w stosunku do krajów kapitalistycznych (aspekt gospodarczy);

– podważał skuteczność komunistów w zarządzaniu państwem; ten argument wykorzystywany był w wewnętrznej walce politycznej między członkami dyktatury komunistycznej, co osłabiało stabilność komunistycznej władzy (aspekty polityczny i gospodarczy);

b) na początku lat 80. XX w. kryzys gospodarczy znacznie przybrał na sile w całym bloku wschodnim; przyczyniły się do tego wysokie koszty wyścigu zbrojeń oraz wojny w Afganistanie, prowadzonych przez ZSRS, ale współfinansowanych przez pozostałe kraje bloku wschodniego; kryzys naruszał podstawy funkcjonowania państw i podważał stabilność komunistycznej władzy (aspekty polityczny i gospodarczy);

c) w społeczeństwach wielu państw bloku wschodniego narastało niezadowolenie ze złej sytuacji ekonomicznej (reglamentowania podstawowych dóbr konsumpcyjnych, życia w niedostatku) oraz poczucie zniewolenia (konieczność podporządkowania się ideologicznego, ograniczenie dostępu do informacji, narażenie na permanentną, kłamliwą propagandę, ograniczenie swobód obywatelskich, często całkowite ich pozbawienie, ograniczanie wyjazdów zagranicznych, zwłaszcza do krajów spoza bloku); niezadowolenie doprowadziło w niektórych krajach bloku wschodniego do wystąpień przeciwko rządzącym komunistom:

– w NRD – powstanie berlińskie w 1953 r.;

– w Polsce (największa liczba protestów) – poznański Czerwiec 1956 r., Grudzień '70, Czerwiec 1976 r., Sierpień 1980 r.;

– na Węgrzech – powstanie węgierskie w 1956 r.;

– w Czechach – Praska Wiosna w 1968 r.;

wszystko to niekiedy prowadziło do tymczasowych zmian rządzących przywódców komunistycznych i ich ekip (np. w Polsce w 1970 i 1980 r., na Węgrzech w 1956 r., w Czechosłowacji w 1968 r.), a w dłuższej perspektywie podważało stabilność dyktatur komunistycznych w tych państwach (aspekty polityczny, gospodarczy i społeczny);

d) tworzyła się opozycja demokratyczna w krajach bloku wschodniego, która wspierała lub inicjowała wystąpienia społeczne, formułowała programy polityczne; działalność opozycji stopniowo osłabiała stabilność rządów komunistów, np. w Polsce powstały: w 1976 r. Komitet Obrony Robotników, następnie przekształcony w Komitet Samoobrony Społecznej „KOR”, w 1977 r. Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO), w 1978 r. konspiracyjne Wolne Związki Zawodowe (WZZ), w 1979 r. Konfederacja Polski Niepodległej (KPN), w 1980 r. legalnie działający związek zawodowy NSZZ „Solidarność”; w Czechosłowacji w 1977 r. podpisano Kartę 77 (aspekty polityczny i społeczny);

e) w 1990 r. Niemcy zburzyli mur berliński – symbol komunistycznego panowania w NRD i podziału kontynentu na dwa bloki (aspekt polityczny);

	f) zjednoczenie NRD z RFN w październiku 1990 r., przez wcielenie komunistycznego państwa do państwa kapitalistycznego, nastąpiło za zgodą przywódcy ZSRS Michaiła Gorbaczowa (<u>aspekt polityczny</u>); g) w 1989 r. odbyły się w Polsce obrady Okrągłego Stołu, które otworzyły opozycji demokratycznej drogę do współudziału w rządach razem z komunistami i likwidacji ich monopolu jeszcze w tym samym roku, a w 1990 r. przekształcenia Polski w suwerenny kraj demokratyczny z gospodarką wolnorynkową (<u>aspekty polityczny i gospodarczy</u>); h) Jesień Narodów z 1989 r. doprowadziła do obalenia rządów komunistów i wprowadzenia w 1990 r. pluralizmu politycznego w większości dawnych krajów demokracji ludowej; w części państw w wyniku demokratycznych wyborów w 1990 r. władzę zdobyły siły demokratyczne, jak w Czechosłowacji i na Węgrzech, w części – postkomuniści, jak w Bułgarii i Rumunii, ale dawni rządzący komuniści zostali definitywnie pozbawieni władzy (<u>aspekt polityczny</u>); i) wyprowadzanie wojsk sowieckich z krajów bloku wschodniego rozpoczęło się już latem 1991 r., najwcześniej z Węgier (<u>aspekt polityczny</u>); j) blokada informacyjna, jaką komuniści nałożyli na rządzone przez siebie społeczeństwa, została przełamana za sprawą USA dzięki utworzeniu w Nowym Jorku w 1949 r. Radia Wolna Europa, nadającego od 1952 r. z Monachium programy w językach narodów znajdujących się pod panowaniem Kremla; prowadziło to do demaskowania polityki reżimów komunistycznych i zwiększało nieufność rządzonych społeczeństw; wedle badań prowadzonych od końca lat 60. przez władze komunistyczne audycji RWE słuchało w różnych okresach od 20 do nawet 50% Polaków, mimo groźby represji za słuchanie tej zabronionej przez władze komunistyczne stacji (<u>aspekty społeczny i polityczny</u>); k) państwa zachodnie (głównie USA) udzielały wsparcia społeczeństwu oraz opozycji demokratycznej w krajach bloku wschodniego, np. przez wysyłanie darów do Polski w okresie stanu wojennego, dostarczanie pieniędzy i materiałów potrzebnych do druku konspiracyjnych materiałów czy przyjmowanie uchodźców politycznych i ekonomicznych – szacuje się, że w latach 1956–1980 wyjechało z Polski na Zachód ok. 800 tys. osób; w latach 1968–1970 w efekcie prowadzonej przez komunistyczne władze kampanii antysemickiej Polskę opuściło ok. 15 tys. osób pochodzenia żydowskiego, które osiedliły się głównie w Izraelu i krajach Europy Zachodniej oraz w USA; w latach 80. XX w. na Zachód wyjechało ok. 270 tys. osób, które kierowały się motywami politycznymi oraz ekonomicznymi; przemiany zachodzące po 1980 r., a zwłaszcza wprowadzenie stanu wojennego w 1981 r., wywołały zjawisko emigracji solidarnościowej, która objęła kilka tysięcy osób zmuszonych do opuszczenia kraju (oczywiście udały się one na Zachód) (<u>aspekty społeczny i polityczny</u>).
Krok 6.	Uczeń podsumowuje swoją wypowiedź, dokonując selekcji argumentów na ważniejsze i mniej ważne, dostrzega zachodzące między nimi korelacje i wyraźnie wskazuje ciąg przyczynowo-skutkowy. Dodatkowo podsumowanie posłuży ostatecznemu opowiedzeniu się za tezą lub przeciw niej.
Krok 7. Wypracowanie	Uczeń tworzy wypowiedź z wykorzystaniem wiedzy historycznej w sposób funkcjonalny w odniesieniu do wskazanych w temacie aspektów – przytacza bogatą argumentację popartą poprawnie dobranymi przykładami. Praca powinna być merytoryczna (dotyczyć tematu), spójna (zawarte w niej informacje powinny być logicznie powiązane) oraz zawierać minimum 300 słów.